

GMINA RADECZNICA

SPRAWOZDANIE Z PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY RADECZNICA
na lata 2023-2026
za okres XI 2023-X 2025

Radeczna grudzień 2025 rok

Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Radecznica na lata 2023–2026 został uchwalony przez Radę Gminy Radecznica uchwałą Nr LXI.362.2023 z dnia 27 października 2023 r. w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w Gminie Radecznica na lata 2023–2026.

Celem Programu było dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i społecznie akceptowanej poprawy w zakresie stanu zachowania oraz utrzymania obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie Gminy Radecznica, a także ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego i zachowanie krajobrazu kulturowego.

Zachowanie dziedzictwa kulturowego pozostaje w bezpośrednim związku z ochroną środowiska przyrodniczego. Połączenie turystyki historycznej i przyrodniczej stanowi istotną atrakcję zarówno dla mieszkańców regionu, jak i dla turystów z kraju i zagranicy.

Potrzeba ratowania i ochrony zabytków jest obowiązkiem o charakterze obywatelskim. Procesy transformacyjne ostatnich lat wpłynęły negatywnie na stan wielu obiektów zabytkowych. Istotnym problemem pozostaje nadal niedobór środków finansowych oraz niewystarczający poziom społecznego zrozumienia dla idei ochrony dziedzictwa kulturowego.

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Radecznica realizowane były poprzez współdziałanie władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz parafii, w ramach posiadanych kompetencji, praw i obowiązków. Gmina Radecznica realizowała swoje zadania m.in. poprzez wsparcie finansowe, w tym udzielanie dotacji celowych na prace remontowe, konserwatorskie i restauratorskie przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków.

Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Zgodnie z art. 87 ust 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami celem programu w szczególności jest:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikającej z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków i walorów krajobrazu kulturowego,

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków.

Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Program opieki nad zabytkami Gminy Radecznica był zgodny z innymi dokumentami gminnymi wyznaczającymi długoterminowe kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego gminy wynikają z dokumentów o charakterze strategicznym, w szczególności:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Radecznica,
- Strategii Rozwoju Gminy Radecznica.

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Wójt Gminy Radecznica sporządza co dwa lata sprawozdanie z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawia je Radzie Gminy Radecznica.

Sprawozdanie obejmuje realizację zadań oraz kierunków działań określonych w programie i stanowi jednocześnie wypełnienie obowiązku wynikającego z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zakres realizacji „Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 dla Gminy Radecznica w okresie sprawozdawczym XI.2023-X. 2025

Gminny Program Opieki nad Zabytkami określa kierunki i działania podejmowane przez gminę, mające na celu szeroko pojętą ochronę dziedzictwa kulturowego. Opieka nad zabytkami stanowi jeden z obszarów działania dla władz lokalnych. W okresie sprawozdawczym, za pomocą dostępnych i możliwych instrumentów prawnych, finansowych i społecznych były podejmowane działania, które miały na celu zachowanie dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy Radecznica. Wszelkie prace konserwatorskie i budowlane dotyczące obiektów wpisanych do rejestru zabytków prowadzone były zgodnie z wymogami Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, po uzyskaniu stosownych decyzji o prowadzeniu prac.

Na terenie gminy Radecznica w ramach realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami w okresie sprawozdawczym wykonano następujące działania:

1. Gmina Radecznica w 2023 r. zakończyła realizację zadania pn. „Roboty budowlane, zabezpieczenie i nadanie właściwego charakteru cmentarzowi wojennemu z okresu I wojny św. w miejscowości Zaporze.”

Na jego realizację otrzymała dofinansowanie w wysokości 45 511,92 zł ze strony Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury, w ramach programu rządowego „Groby i cmentarze wojenne w kraju”. Koszt zadania wynosi 56 889,91 zł.

Cmentarz wojenny z okresu I wojny św. w miejscowości Zaporze – przed remontem.

Cmentarz wojenny z okresu I wojny św. w miejscowości Zaporze – po remoncie.

Zadanie obejmowało m.in.:

- Poprawę (uzupełnienie) 23 mogił ziemnych na terenie cmentarza.
- Wymiana uszkodzonych i dostawienie brakujących drewnianych krzyży na mogiłach.

- Ustawienie tablicy informacyjnej o historii cmentarza przy wejściu na teren obiektu.
- Ustawienie kierunkowskazu przy drodze do cmentarza.
- Wykonanie dojścia do cmentarza od strony drogi.
- Odnowienie kolumny z figurą Matki Boskiej.

2. Z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków, poprzez promesy

inwestycyjne udzielane przez Bank Gospodarstwa Krajowego realizowano:

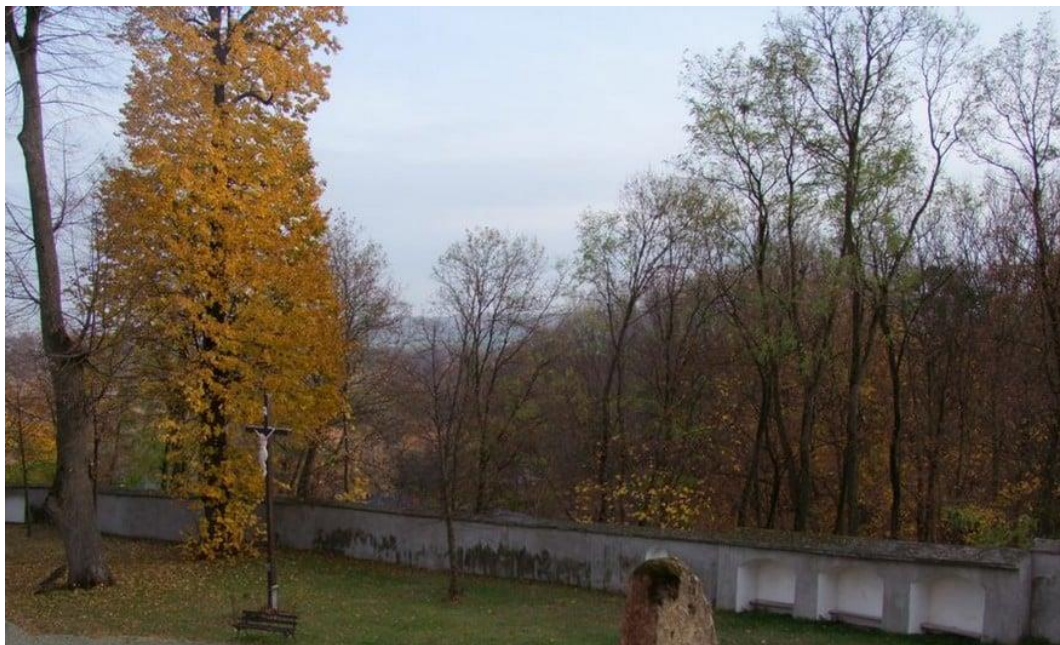
- Prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków na realizację inwestycji pn. „Remont murów ogrodzeniowych w zespole klasztornym OO. Bernardynów w Radecznicy” w wysokości 949 997,00 zł, przy czym kwota 19 997,00 zł. stanowi wkład własny Gminy Radecznica, a kwota 930 000,00 zł ze środków uzyskanych z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków.

Remont murów ogrodzeniowych dziedzica kościelnego w zespole klasztornym OO.

Bernardynów w Radecznicy dofinansowany z Rządowego Programu Odbudowy

Zabytków o łącznej długości 181 mb obejmował m.in.:

- naprawę murów poniżej poziomu terenu: odkopanie na głębokość 0,80 m, poniżej terenu po obu stronach muru, oczyszczenie zabrudzeń oraz słabo przylegających fragmentów cegieł, zapraw oraz zwiędniętych wypełnień spoin, wykonanie przepony poziomej metodą niskociśnieniową lub iniekcji krystalicznej grawitacyjnej, uzupełnienie ubytków, gruntowanie powierzchni, izolacja pionowa bitumiczna, zasypanie, ustabilizowanie skarp, ułożenie opaski odwadniającej z kostki granitowej.
- naprawę muru ceglanego i tynków ponad terenem: usunięcie osypujących i łuszczących tynków, skucie zwiędniętych, uszkodzonych elementów cegieł, zapraw, spoin, rozbiórka nadmurówek wtórnych, czapek betonowych, dostawionych przypór, rozbiórkę bdostawionych budynków gospodarczych, profilacja skarpy, wykonanie nowych przypór ceglanych w nawiązaniu do rozstawu przypór istniejących, odtworzenie zamurowanych arkad, dylatacja pionowa, odgrzybienie muru, uzupełnienie ubytków oraz rekonstrukcja wątku ceglanego, odtworzenie muru ceglanego, nadmurowanie, uzupełnienie spoin, dwuspadowa czapka betonowa pokryta dachówką ceramiczną, nowe tynki renowacyjne oraz wapienne, przetarcie, szpachlowanie tynków istniejących.
- wzmocnienie konstrukcji murowej: oczyszczenie pęknięć, iniekcja rys zaprawą naprawczą, osadzenie w spoinach nierdzewnych prętów spiralnych wtopionych w żywice.
- malowanie ścian tynkowanych.

Mury ogrodzeniowe w zespole klasztornym OO. Bernardynów w Radecznicy – przed i po remoncie.

3. Wykonanie prac konserwatorskich i restauratorskich drewnianej kaplicy pw. św. Antoniego „Na Wodzie” w Radecznicy

Remont konserwatorski obejmował m.in.:

- Roboty rozbiórkowe,
- Wykonanie dojścia do kaplicy i ściany oporowej,
- Wymianę podestu i podłogi,
- Wymianę słupów przed wejściem i części szalówki.
- Konserwację starych elementów drewnianych,
- Montaż balustrad,
- Nawierzchnię z kruszywa łamanego.

Koszt całkowity zadania wynosi 155.000,00 zł, w tym:

- 2 000 zł pochodzi ze środków własnych Gminy Radecznica,
- 98 000,00 zł pochodzi ze środków z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków.
- 55 000 zł środki własne klasztoru.

Drewniana kaplica pw. św. Antoniego „Na Wodzie” w Radecznicy przed i po remoncie.

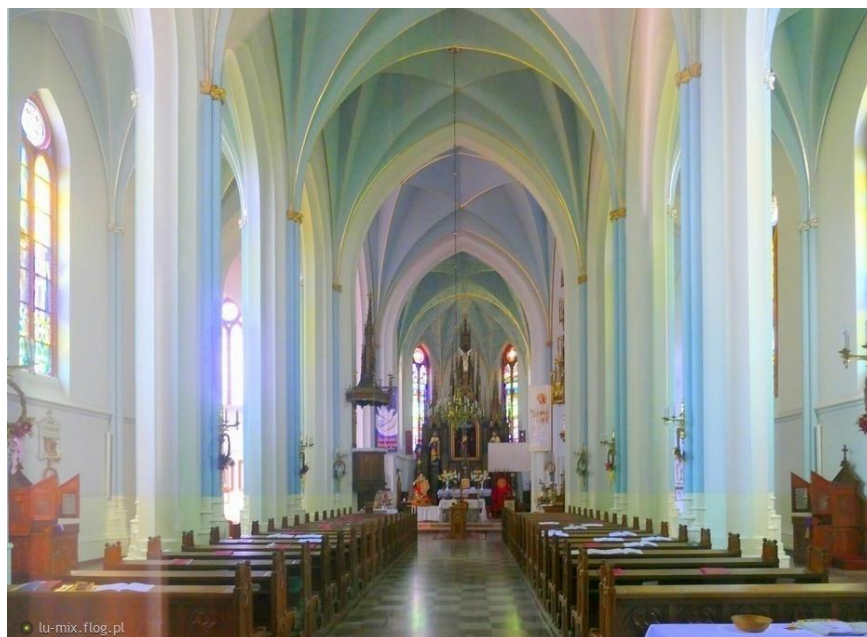
4. „Wykonanie prac konserwatorskich i restauratorskich kościoła p.w.

Znalezienia Krzyża Św. w Mokremlipiu”

Prace konserwatorskie i restauratorskie kościoła w Mokremlipiu obejmowały odnowienie wnętrza, w tym m.in.:

- zmycie zabrudzeń sklepień, sufitów, ścian,
- przecieranie istniejących tynków z zeszkrobaniem elementów luźnych i nawarstwień farb na ścianach i sufitach,
- zszycie pęknięć na ścianach oraz sklepieniach łukowych,
- uzupełnienie ubytków, gruntowanie powierzchni,
- naprawa detali ozdobnych,
- malowanie emulsyjne ścian,
- malowanie elementów ozdobnych i sufitów.
- oczyszczenie zabrudzeń oraz słabo przylegających fragmentów cegieł i zapraw w oknach witrażowych,

Koszt całego zadania wynosi 420 000,01 zł, w tym: 8 820,01 zł pochodzi ze środków własnych Gminy, 411 180,00 zł pochodzi ze środków z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków.

Wnętrze kościoła p.w. Znalezienia Krzyża Św. w Mokremlipiu” – przed remontem

Wnętrze kościoła p.w. Znalezienia Krzyża Św. w Mokremlipiu” po remoncie

5. Prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków pn. „Zabezpieczenie, zachowanie oraz utrwalenie fragmentów muru dawnego kościoła (XV w.) i dzwonnicy bramnej (VII w.) w Mokremlipiu”.

Koszt całego zadania wynosi 120 000,00 zł, w tym: 22 000,00 zł pochodzi ze środków własnych Gminy, 98 000,00 zł pochodzi ze środków z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków.

W ramach zadania wykonana została naprawa oraz wzmocnienie fundamentów i ścian obu obiektów wraz z zadaszeniem ruin kościoła oraz nowe pokrycie dachu dzwonnicy.

Mury dawnego kościoła (XV w.) i dzwonnicy bramnej (VII w.) w Mokremlipiu – przed remontem,
 Źródło: <https://kurierlubelski.pl/ponad-660-tysiecy-zlotych-pojdzie-na-renowacje-zabytkow-w-gminie-radecznicza/gh/c10-17964875>

Mury dawnego kościoła (XV w.) i dzwonnicy bramnej (VII w.) w Mokremlipiu – po remoncie

Działania Gminy Radeczna w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego oraz przyrodniczego

W 2024 roku Gmina Radeczna realizowała szereg działań ukierunkowanych na ochronę, upowszechnianie oraz promocję dziedzictwa kulturowego – materialnego i niematerialnego – a także walorów przyrodniczych gminy.

Zdjęcie z lotu ptaka przedstawiające walory przyrodnicze gminy oraz Kościół pw. Znalezienia Krzyża Świętego w Mokremlipiu

Gmina wspierała działalność gminnych instytucji kultury: Gminnego Centrum Sportu i Turystyki w Radecznicy oraz Biblioteki Publicznej Gminy Radecznica. Instytucje te organizowały liczne wydarzenia kulturalne, wystawy, konkursy (m.in. „Ozdoby i stroiki bożonarodzeniowe”, „Palmy, pisanki i stroiki wielkanocne”) oraz spotkania promujące lokalne dziedzictwo kulturowe i tradycje.

Organizowano konkursy, spotkania międzypokoleniowe, programy autorskie oraz widowiska historyczno-patriotyczne.

Do kluczowych wydarzeń kulturalnych należały:

- Festiwal Antoniański,
- Festiwal „Na styku kultur i tradycji”,
- Festiwal „Roztrąb. Szlakiem starodawnych orkiestr i muzyki Roztocza”,
- Dożynki Gminno-Parafialne,
- autorskie spotkania z regionalnymi twórcami,
- wernisaże i wystawy prac artystycznych,
- wydarzenia „Na ludową nutę”,
- wydarzenia rekreacyjne „Na sportowo i wesoło”,
- Gminne Obchody Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych w Radecznicy,
- Bieg Tropem Wilczym.

Upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym realizowano także w systemie edukacji przedszkolnej i szkolnej. Wszystkie gminne placówki oświatowe prowadziły zajęcia poświęcone historii regionu, lokalnym obrzędom i tradycjom. Dzieci i młodzież uczestniczyły w imprezach kulturalnych i uroczystościach, konkursach tematycznych, wycieczkach i warsztatach edukacyjnych. Publiczna Szkoła Podstawowa im. Św. Antoniego z Padwy w Radecznicy, jako partner projektu, zorganizowała koncert patriotyczno-edukacyjny pt. „Melodia nadziei. Rodzina Ulmów – heroizm Polaków pod okupacją niemiecką”. Koncert skierowany był do mieszkańców gminy, a wystąpili w nim artyści: Alicja Węgorzewska i Maciej Miecznikowski przy akompaniamencie Roberta Grudnia.

We współpracy z Publiczną Szkołą Podstawową im. Św. Antoniego z Padwy w Radecznicy realizowano działania związane z opieką nad: pomnikami i miejscami pamięci na terenie Radecznicy oraz cmentarzem wojennym w Zaporzu. Prowadzono prace porządkowe obejmujące m.in. sprzątanie terenu, koszenie trawy oraz bieżące utrzymanie cmentarza wojennego.

Gmina Radecznica współpracowała z:

- Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Lublinie,
- Urzędem Marszałkowskim Województwa Lubelskiego,
- Starostwem Powiatowym w Zamościu.

Współpraca dotyczyła wzajemnego informowania się o udzielanych dotacjach na zabytki, zgodnie z art. 82 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Gmina promowała walory przyrodnicze oraz atrakcyjne przestrzenie widokowe poprzez organizację rajdów pieszych i rowerowych. Gmina Radecznica, położona w powiecie zamojskim, stanowi część malowniczych tras turystycznych Lubelszczyzny.

W 2024 roku:

- powstała nieformalna grupa Brygada RR – Rowerowa Radecznica, promująca aktywny styl życia oraz krajobrazy Roztocza Zachodniego,
- przez teren gminy przebiegała trasa prestiżowego wyścigu kolarskiego Tour de Pologne Women, z premią lotną w Radeczniczy, co przyczyniło się do ogólnopolskiej promocji gminy.

Rajd rowerowy i pieszy

Na terenie gminy działają zespoły śpiewacze: Zaburzanki, Malinowa Dolina, Andrzejkowe Nutki, Chór Sant'Antonio oraz Orkiestra Dęta z Zaburza. Ponadto na obszarze gminy funkcjonuje 12 Kół Gospodyń Wiejskich, które kultywują lokalne tradycje folklorystyczne, pielęgnują kuchnię regionalną oraz sztukę ludową, a także przekazują wiedzę i tradycje młodszemu pokoleniu.

Członkinie KGW zajmują się m.in. rękodziełem artystycznym (haft, pisanki, ozdoby ludowe) oraz organizacją biesiad i spotkań integracyjnych. Podczas uroczystości gminnych ważnym

elementem programu jest część gastronomiczna przygotowywana przez KGW, promująca tradycyjne potrawy regionu.

Stoiska lokalnych KGW na wydarzeniach gminnych

W zakresie ochrony i opieki nad zabytkami Gmina Radecznica współpracowała z placówkami oświatowymi i kulturalnymi, stowarzyszeniami, organizacjami społecznymi oraz kościołami, promując wartości materialne i niematerialne dziedzictwa kulturowego gminy.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że założone cele były realizowane w miarę możliwości wynikających z dostępnych środków finansowych przeznaczonych na ochronę zabytków.

Na szczególną uwagę zasługują inwestycje o znacznej wartości finansowej, związane z remontami obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

Założenia „Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026 dla Gminy Radecznica” w analizowanym okresie należy w dużym stopniu uznać za zrealizowane, przy jednoczesnej konieczności ich kontynuacji w kolejnych latach obowiązywania Programu Opieki nad Zabytkami.

Radecznica, grudzień 2025 r.

Sporządziła: Halina Gajak